

Den jæn-armede Severin, veteran fra 1848

Ellen Amtoft Gregersen

I artiklen beskriver Ellen Gregersen sin oldefar, Jens Severin Mortensen, der var thybo og blev hannæsbo.

Der er mange perioder og begivenheder i et lands historie og et menneskes liv, der bliver skelsættende for det videre forløb. Årene 1840-50 er i Danmarkshistorien betegnet som „spændingens årti“. Og der skete unægteligt store ting i disse år.

1998 er 150-året for udbruddet af tre-års-krigen, som egentlig var en borgerkrig mellem det slesvig-holstenske område i syd og det øvrige Danmark. I marts 1998 udkom en bog på Gyldendals forlag med titlen „1848. Borgerkrig og revolution“. Forfatteren er historiker og universitetslektor Claus Bjørn, som i jubilæumsåret har været blandt forelæserne på Københavns Universitet i en serie om 150-året for de dramatiske martsdage 1848, der førte til tre-årskrigen og juni-grundloven 1849.

Baggrunden for de skelsættende begivenheder i Danmark dette år har der været rig lejlighed til at læse om i artikler i forskellige aviser i jubilæumsåret. Måske har disse historiske tilbageblik givet én og anden lyst til at læse lidt grundigere på Danmarkshistorien i 1800-tallet, sådan som det er sket for mig.

At min interesse er blevet skærpet omkring denne periode, har sine personlige grunde, idet min oldefar var med i krigen og blev mærket for livstid i et slag ved Dybbøl den 28. maj 1848.

Han var kun én af de 25.000 landsoldater, som Peter Faber samme år skrev om i sangen „Dengang jeg drog afsted“. Mange af dem vendte aldrig tilbage til hjemegn og familie, men „ofrede liv og blod for gamle Dannebrog“. Om de efterladte forældre, søskende, hustruer og børn har følt trang til at synge med på sangen, der i hvert vers rundes af med trefoldigt hurra, er nok tvivlsomt, men der er kampgejst over sangen både på og imellem linjerne og melodimæssigt, og den var meget populær overalt. Så min oldefar har sikkert også sunget med på den under marchen mod fjenden i det sønderjyske.

Mange malerier og farvelitografier findes stadig fra slagmarkerne og fra soldaternes sejrige hjemkomst. Et par professionelle bataljemalere fulgte de danske tropper under tre-årskrigen, for ud fra selvsyn og egne oplevelser af hele stemningen at fæstne situationerne på papiret. Et par af billederne, bragt sammen med en artikel i Kristeligt Dagblad februar 1998, har jeg især hæftet mig ved. På det ene må jeg give journalisten ret i, at nationalromantikken er i højsædet. Det har titlen „Danske landsoldater 1848“ og viser skikkelige, rolige heste spændt for vognen med soldater og med en rar bondemand ved tømmerne; de havde tid til at raste og tage fra af alle lækkerierne, som kvinder og børn langs vejen bragte dem. I baggrunden ses både kæmpehøj og Dannebrog på stang! Det er ikke ligefrem ordet troppetransport, der falder én i tankerne, snarere en udflugt.

At det var på den måde, min oldefar blev befordret noget af vejen, er nok ikke videre sandsynligt. Men man kan aldrig vide. På det tidspunkt var der kun etableret jernbane på strækningen fra København til Roskilde. Den

blev i høj grad benyttet til at transportere tropper, og i Roskilde stod der hundredvis af bøndervogne på torvet, klar til at bringe soldaterne til dampskibene i Korsør.

Ud fra min oldefars egne oplysninger begyndte han at aftjene sin værnepligt d. 30. maj 1847. Han meldte sig frivilligt til tjenesten. Det var jo kun bønderne, der var værnepligtige dengang. De mere velhavende blandt dem kunne købe sig fri, så hæren bestod overvejende af husmænd og tjenestekarle. Da krigen startede i april 1848, meldte unge fra byerne sig dog også i stort tal som frivillige. Men det slog ikke til, og i september samme år blev der indført almindelig værnepligt.

At det virkelig blev blodig alvor, viser et andet maleri fra dengang på en stilfærdig og udramatisk måde. Det viser en lille, lykkelig families modtagelse i byen af den uskadede mand og far, og situationen får sin dystre baggrund i en sortklædt enke med et barn ved hånden. Hun står ensomt i nærheden og kigger sørgmodigt på den varme velkomst og omfavnelser.

Jens Severin Mortensen

Min oldefars fulde navn var Jens Severin Mortensen. Han var født den 22. februar 1825 i Dover, Ydby sogn. Hans far var husmand, så der var ikke så mange valgmuligheder for sønnen, hvad arbejde angik. Det lå ligesom i luften, at Severin, som han blev kaldt, i lighed med de fleste husmandssønner måtte ud at gøre sig nyttig for føden på bøndergårdene, først som tjenestedreng og siden som voksen karl. Flere ting tyder på, at han derved er kommet til sognene omkring Stagstrup og Skjoldborg.

Udsnit af maleriet „Episode fra soldaternes indtog i København“. Motivet er fra 1849, men billedet blev først malet året efter af D. Monies.

Som så mange andre unge mennesker havde Severin også udlængsel og eventyrlyst i blodet og dermed trang til at opleve lidt mere af verden end det stykke af Danmark,

der hedder Thy. Han var derfor ikke vanskelig at overtale til at tage den lange tur fra Thy til Frankrig med heste. Det skete to gange i de helt unge år, og rejsens mål var Lyon i Sydfrankrig, hvor den mand boede, som skulle have hestene - efter sigende en bror til præsten i Skjoldborg. Begge gange opholdt Severin sig nogle måneder i det fremmede land. Hans pas fra en rejse i 1846 findes endnu på Thisted Museum, og selv om det efterhånden er temmelig mørnet og utydeligt, er det dog læseligt. Det er på tysk og dateret Neumünster 20. december 1846 og gælder for 16 uger. Han betegnes deri som „Koppelknecht“ (trækker). Det franske poststempel bærer - så vidt det kan ses - bynavnet Mobelle.

Tænk om han havde ført dagbog på disse ture, og vi havde haft mulighed for at læse om hans oplevelser og iagttagelser og fremmedartede indtryk. Og hvordan mon han klarede sig med sit thybomål under de fremmede himmelstrøg? Den unge bondeknøs fra Thy havde god tid til at se på landskaberne og indbyggernes skikke og arbejdsmetoder m.m. Det var begrænset, hvor mange kilometer, der kunne tilbagelægges på en dag på turen sydover, hvis det foregik på apostlenes heste, hvorimod det gik hurtigere på hesteryg. Turen hjem igen foregik nok lidt mere luksuriøst, forestiller jeg mig - med et „lift“ i ny og næ, når en chance bød sig. „Thy-rejser“ havde jo ikke indsat busser på ruten dengang! Der var heller ikke mange muligheder for at sende livstegn hjem - eller at modtage breve under turen - selv om der absolut nok var noget at skrive hjem om.

Der skete meget i de europæiske lande i disse år. Hvor meget mon Severin opfangede og forstod deraf? Og hvor meget var han mon orienteret om alt det, der skete hjemme i lille Danmark? Kom de mange meldinger om uroen i København helt over til det nordvestlige Jylland? Havde han hørt noget om de store digtere m.fl., der levede og virkede i disse år? Og om møderne på Skamlingsbanken?

Vi får det ikke at vide, og vi ved heller ikke, om Severin Mortensen havde en bestemt pige derhjemme i Thy i sine tanker på sine udenlandsrejser. Men da han i maj 1847 startede som soldat, er der noget, der tyder på, at en „aftale“ var bragt i stand mellem ham og Kirsten Sørensdatter, en gårdmandsdatter fra Gærup i Thy.

Krigen

Severin var underjæger ved 1. Jægerkorps, 4de Compagni og havde nr. 138 i flokken. Hans daglige kaldenavn var altid „Dover“ under henvisning til hans fødested.

De første måneder af 1848 skete der store omvæltninger i landet. Kong Christian d. 8. døde 20. januar, og hans søn efterfulgte ham som Frederik d. 7. Folkets forventninger til hans evner som regent var ikke store. Men kort tid efter hans tiltrædelse som konge forelå forfatningsændringer, som indebar enevældens ophør. Han var dog blevet forberedt af den afdøde konge.

Dette skabte utilfredshed og uro i geledderne i de rådgivende forsamlinger og hos andre toneangivende mænd og kredse, såvel som hos slesvigholstenerne, og det trak op til et bevæget opgør, netop som budskabet kom om, at den franske konge var styrtet i februar 1848. Budskabet var en uge om at nå fra Paris til København, men uroen greb om sig i Europa og nordpå til os. Alle disse strømninger udefra sammen med spændingerne indenrigs var vel med til at fremskynde demokratiets

fødsel i vort land, idet grundloven kunne underskrives året efter.

Rygterne svirrede i luften overalt og nåede også kaserne og dermed også „Dovers“ kompagni. Foran de slesvigholstenske soldater, der sidst i marts 1848 drog op i Sønderjylland, fløj der vilde rygter om, at oprørerne havde åbnet for fangerne i straffeanstalten i Rendsborg, og at „slaverne“ derfra som vilde horder var på vej mod nord. Stormklokkerne lød, og folk stimlede sammen på torve og ved kirker og væbnede sig med, hvad de havde for hånden. Rygterne nåede helt til Thy, men det hele var som bekendt blind alarm.

Derimod var det en realitet, at de slesvigholstenske soldater var på vej nordpå, og så rykkede den danske hær sydpå. Nu gjaldt det. Blandt soldaterne var Severin Mortensen Dover. Den 28. maj var han med i kampen ved Dybbøl og udviste både mod og tapperhed, fortælles der. Han blev ramt af en fjendtlig kugle i det højre albueled, som knustes, og det resulterede i, at armen måtte amputeres mellem albuen og skulderen. Han lå først en tid på lazarettet i Augustenborg, men blev senere overflyttet til København. Den raske 23-årige mand var nu i høj grad invalid og ude af stand til at klare legemligt arbejde. Da såret var lægt, blev Severin hjemsendt, men det har forståeligt nok været med blandede følelser og absolut ikke med glade forventninger i sindet med tanker på fremtiden, at han ankom til sin hjemegn. Hvad skulle der mon blive af ham og hans fremtids håb og drømme?

Viljefast, målbevidst og med stor energi tog han fat på at opøve venstre arm og hånd i at erstatte den manglende højre. Navnlig skrivning og anden skolegerning øvedes flittigt og med godt resultat. Dette kom ham dog også snart til gode. Allerede i foråret 1849 fik Jens Severin Mortensen ansættelse som vejassistent for den nordlige og østlige del af Thisted amt - fra Thisted til amtsgrænsen.

Kort tid efter sin hjemkomst modtog Severin to breve, som absolut må have været en opmuntring for ham. Det første var fra kaptajn Wilster, og med brevet fulgte 50 rdl. - et ret betydeligt beløb dengang. Pengene var indkommet ved en støttekoncert. Brevet er gengivet af lærer Sodborg i Thisted Amts historiske årbog fra 1923.

Det andet brev er gengivet samme sted. Det er sendt af portrætmaler Petersen, København, der vedlægger 15 rdl., som han har fået for en gevinst fra en bortlodning til fordel for de sårede. Severin Mortensen modtager pengene, fordi han af Christian August Schepelern er udpeget som „en rask fædrelandsforsvarer“. Schepelern blev født i 1796 og var i 1848 major og batallionskommandør ved 1ste Jægercorps. Han blev såret i slaget ved Slesvig den 23. april 1848, men var igen med ved Istedslaget i 1850. Han døde som general i 1870. I brevet vedlægger Petersen følgende hilsen fra C. A. Schepelern:

„Det er mig en usigelig kjær Lejlighed Herr Portrætmaler Petersen giver mig til at kunde tilskrive Dig disse Par Linje; som skulle bevidne Dig min Glæde over den Gave, der saa uventet kommer ind af Din Dør. Naar jeg har nævnt Dig, Dover! som den der fandtes værdig til Gaven, da har jeg ikke sagt andet end Sandhed, og jeg vilde kun Ønske, at jeg ogsaa kunde have nævnt de øvrige af vore brave i Corpset, der liig Dig have været saa lykkelige at ofre deres Blod i Fædrelandets Tjeneste; men at dele Gaven i flere Parter vilde ikke have været nogen

reel Hjælp for nogen af Eder, hvorimod den nu heel og holden kan blive Dig til Nytte. Skjøn paa Gaven, og skriv et Par Ord til Portraitmaler Petersen for at sige ham den Tak, som han højliggen har fortjent af Dig.

Hvad min egen Tilstand angaar, da bedrer den sig nu, men der skal endnu lang Tid til, inden Armen kan blive nogenlunde brugbar; jeg lever imidlertid i det Haab, at den skal vende tilbage til sin gamle Skikkelse og føre mig tilbage til det Corps, hvor jeg er vis paa, iblandt Dine Lige, at finde gamle mange trofaste Vennen. Seer Du nogle af vore gamle Kammerater, da hils dem fra den Mand, der har deelt Farens Dage med dem.

Din hengivne

Schepeleern

2den Juledag 1848

Vejmanden og hans familie

Jens Severin Mortensen giftede sig inden længe med sin fæstemø Kirsten Sørensdatter, og de boede ifølge kirkebøgerne først en tid i Harring-Stagstrup området og flyttede derpå til Tingstrup, men fik senere bopæl på Bjerget (vesten Bjerget), hvor han boede til sin død.

Jens Severin Mortensen

Severin Mortensen - „den jæn-årmede Severin”, som folk kaldte ham, var en dygtig, viljestærk og pålidelig mand, der med troskab røgtede sin gerning. Han var en ypperlig fodgænger, spændstig og udholdende; selv langt op i årene gik han lange strækninger uden besvær, fortæller lærer Sodborg om ham. Men han havde da også trænet bentøjet

helt fra de unge år, kan vi med rette tilføje.

Det formodes, at han med familien flyttede til Bjerget først i 1870'erne, idet han er at finde i rækken af veteraner fra Tømmerby og Lild sogne, som hver især egenhændigt har udfyldt et spørgeskema angående soldatertjenesten.

Skemaet er med personlige data, og deraf fremgår det, at han er husmand med en jordlod til to køer og vejassistent i Thisted amt - skrevet med en letlæselig og pæn håndskrift - med venstre hånd. Skemaet blev udfyldt af alle veteraner, bosat i sognene omkring 1876. Måske det var i forbindelse dermed, at han blev udnævnt til Dannebrogsmænd.

Af en notits i de gamle aviser d. 17. marts 1898 fremgår det, at den 73-årige vejassistent Mortensen, Bjerget, der stadig passede sin gerning ved amtet, udtaler sig til avisen om muldvarpens fremrykning på egnen. Den havde ellers været hindret af Vejlerne længe!

Jens Severin blev enkemand i 1882, og den gamle hædersmand døde som 78-årig 15. marts 1903 og blev begravet på Lild kirkegård. Ud fra folketællinger og de gamle kirkebøger i Harring-Stagstrup sogne, Thisted Landsogn (Tingstrup) og Lild sogn fremgår det, at Kirsten Sørensdatter og Jens Severin Mortensen havde fem børn: tre døtre og to sønner. Hvor de to sønner, Søren Christian og Jens Christian Jensen fik deres liv og virke, ligger i det uvisse. Døtrene flyttede ikke blot med til Bjerget, men blev på egnen - og døde der. Den ældste - Inger - der var syg det meste af sit liv, døde ugift på alderdomshjemmet i Frøstrup i 1923, og den næstældste - Else Kathrine (kaldet Trine) - var gift med husmand og snedker Jens Dideriksen, v. Bjerget. Trine døde i 1925. Den yngste i flokken var Ane Elvine. Hun boede på Bjerget hele sit liv. Hun blev tidligt enke med fem børn og ernærede sig ved brødudsalg og som bestyrer af Bjerget telefoncentral til sin død i 1943, hvor en datter og svigersøn tog over. Elvine var min farmor.

KILDER:

Politikens Danmarkshistorie
Historisk Aarbog for Thisted Amt 1923 (N. Sodborg)
Forskellige avisartikler 1998
Kirkebøger - med velvillig hjælp fra Gudrun Kaspersen, Ingvar Jakobsen og Poul Farsinsen.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred 1998, side 73-78).